



EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

*Autentiškas vertimas
Vyriausybės posėdžių skyrius
2023 08 31*

ANTRASIS SKYRIUS

BYLA DELTUVA PRIEŠ LIETUVĄ *(Peticija Nr. 38144/20)*

SPRENDIMAS

8 straipsnis • Šeimos gyvenimas • Suimtojo pasimatymų su žmona ir dešimtmete dukra apribojimas, dėl kurio per pirmuosius devynis suėmimo mėnesius pasimatyti leista tik vieną kartą • Valdžios institucijų tinkamai nepagrįsta galima rizika, kad, pasitelkdamas savo šeimą, pareiškėjas trukdys tyrimui • Tinkamai neįvertinti pareiškėjo siūlymai dėl vidaus teisėje numatytos alternatyvios pasimatymų tvarkos, dalyvaujant jo advokatui ar tyrimą atliekančiam pareigūnui • Apribojimas, kuris nėra „būtinasis demokratinėje visuomenėje“

STRASBŪRAS
2023 m. kovo 21 d.

Šis sprendimas taps galutinis pagal Konvencijos 44 straipsnio 2 dalį. Jame gali būti daromi redakcinio pobūdžio pataisymai.

Byloje *Deltuva prieš Lietuvą*

Europos Žmogaus Teisių Teismas (Antrasis skyrius), posėdžiaujant kolegijai, sudarytai iš:

pirmininko Arnfinn Bårdsen,

teisėjų Jovan Ilievski,

Egidijaus Kūrio,

Pauliine Koskelo,

Frédéric Krenc,

Diana Sârcu,

Davor Derenčinović,

ir *skyriaus kanclerio* Hasan Bakircı,

atsižvelgdamas į:

peticiją (Nr. 38144/20) prieš Lietuvos Respubliką, kurią 2020 m. rugpjūčio 14 d. Teismui pateikė Lietuvos pilietis Juozas Deltuva (toliau – pareiškėjas) pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos (toliau – Konvencija) 34 straipsnį;

sprendimą pranešti Lietuvos Vyriausybei (toliau – Vyriausybė) apie skundą, susijusį su Konvencijos 8 straipsniu, ir pripažinti likusią peticijos dalį nepriimtina;

Vyriausybės pateiktas pastabas ir pareiškėjo pateiktą atsakymą su pastabomis;

pastabas, kurias kartu pateikė AIRE centras ir „Europos kalinių vaikai“ (angl. *Children of Prisoners Europe*, COPE), kuriems skyriaus pirmininkas leido įstoti į bylą;

po svarstymo uždarame posėdyje 2023 m. vasario 28 d.

skelbia tą dieną priimtą sprendimą:

IVADAS

1. Byla susijusi su pareiškėjo skundu pagal Konvencijos 8 straipsnį dėl to, kad kardomojo kalinimo metu valdžios institucijos apribojo jo teisę pasimatyti su žmona ir dešimtmete dukra.

BYLOS APLINKYBĖS

2. Pareiškėjas gimė 1976 m. ir gyvena Kaune. Jam atstovavo Kaune praktikuojantis advokatas G. Černiauskas.

3. Vyriausybei atstovavo jos atstovė K. Bubnytė-Širmienė.

I. BAUDŽIAMASIS PROCESAS PAREIŠKĖJO ATŽVILGIU IR JO KARDOMASIS KALINIMAS

4. 2019 m. lapkričio 17 d. pareiškėjas buvo sulaikytas įtariant jį vadovavimu organizuotai grupuotei, kuri vykdė didelio masto narkotikų

kontrabandą iš Nyderlandų į Lietuvą ir Rusijos Federaciją. Kitą dieną jam buvo oficialiai pranešta apie jam pareikštus įtarimus.

5. 2019 m. lapkričio 19 d. Vilniaus miesto apylinkės teismas davė leidimą pareiškėjo kardomajam kalinimui trims mėnesiams, o 2019 m. gruodžio 16 d. Vilniaus apygardos teismas šį sprendimą paliko galioti. Teismų nuomone, buvo pagrindo manyti, kad pareiškėjas gali slėptis, nes jam grėsė ilga laisvės atėmimo bausmė; jis turėjo glaudžių socialinių ryšių su kitomis šalimis – nuolat būdavo Nyderlanduose ir tvirtino, kad dirbo Vokietijoje; anksčiau buvo nuteistas Vokietijoje; devynerius metus nedirbo Lietuvoje, neturėjo joje nuolatinės gyvenamosios vietos ir didžiąją laiko dalį praleisdavo užsienyje. Šių aplinkybių nenusvėrė tai, kad jo gyvenamoji vieta buvo Lietuvoje, kad jis buvo vedęs ir turėjo vaiką. Be to, teismai pripažino, kad yra rizikos, jog pareiškėjas gali trukdyti ikiteisminiam tyrimui, nes dar nebuvo nustatyti visi galimi įtariamieji ir reikėjo atlikti daug būtinų tyrimo veiksmų. Jie taip pat pažymėjo, kad įtariama nusikalstama grupuotė naudojo koduoto ryšio priemones ir nesusekamus telefonus; koduoto ryšio telefonų ir stebėjimo įrangos buvo rasta pareiškėjo namuose ir automobilyje, o tai dar labiau sustiprino galimybę, kad jis bandys trukdyti tyrimui. Galiausiai ir bylos aplinkybės, ypač tai, kad pareiškėjas devynerius metus neturėjo teisėto pajamų šaltinio, tačiau turėjo daug turto, taip pat leido manyti, kad jo pajamos įgytos iš nusikalstamos veikos ir kad, likęs laisvėje, jis gali vykdyti naujus nusikaltimus.

6. 2020 m. vasario–rugpjūčio mėnesiais teismai, remdamiesi iš esmės tais pačiais pirmiau nurodytais argumentais, pakartotinai pratęsė pareiškėjo kardomąjį kalinimą. Be to, 2020 m. kovo 13 d. sprendime ir keliuose vėlesniuose sprendimuose Vilniaus apygardos teismas konstatavo, kad švelnesnėmis kardomosiomis priemonėmis nebuvo galima užtikrinti, kad pareiškėjas netrukdytų tyrimui ir nevykdys naujų nusikaltimų, ką patvirtino ir tai, kad net kardomojo kalinimo metu jis du kartus buvo neteisėtai įsigijęs mobiliąjį telefoną.

II. PASIMATYMŲ SU ŠEIMA APRIBOJIMAI

7. 2019 m. lapkričio 20 d. prokuroras priėmė sprendimą, kuriuo pareiškėjui uždraudė pasimatyti ar skambinti telefonu bet kokiems asmenims, išskyrus jo advokatą ir tyrimą atliekančius pareigūnus (žr. šio sprendimo 19 ir 25 punktus). Šiame sprendime prokuroras nurodė, kad dar būtina atlikti daug tyrimo veiksmų: pirmiausia dar nenustatyti visi įtariamieji pareiškėjo bendrininkai. Dėl to, leidus pareiškėjui matytis su kitais asmenimis arba su jais susisiekti, galėjo kilti pavojus tyrimo sėkmei. 2020 m. vasario–gegužės mėnesiais prokuroras, remdamasis iš esmės tais pačiais motyvais, šį apribojimą pakartotinai pratęsė.

8. 2019 m. gruodžio 3 d. pareiškėjas kreipėsi į prokurorą su prašymu, kad jam būtų leista pasimatyti su žmona ir dešimtmete dukra. 2019 m. gruodžio 11 d. prokuroras atsisakė tenkinti šį prašymą. Jis nurodė, kad

pareiškėjas įtariamą padaręs sunkius ir labai sunkius nusikaltimus veikdamas organizuotoje grupėje. Ikiteisminis tyrimas dar nebuvo baigtas ir dar reikėjo atlikti daug tyrimo veiksmų. Dėl to buvo pagrindo manyti, kad leidimas pareiškėjui matytis su kitais asmenimis, net ir savo šeimos nariais, gali trukdyti tyrimo sėkmei. Prokuroro sprendimą pareiškėjas apskundė aukštesniajam prokurorui, po to – Vilniaus miesto apylinkės teismui, tačiau jo skundai buvo atmesti.

9. 2020 m. vasario 7 d. pareiškėjas pateikė prokurorui naują prašymą leisti pasimatyti su žmona ir dukra. Jis nurodė, kad savo dukters nematė nuo 2019 m. lapkričio mėnesio ir tai jai kėlė didelį nerimą. Jis pridėjo 2020 m. vasario 3 d. su jo dukra bendravusio psichologo išvadas, kad ji kenčia nuo didelio streso, galimai nuo potrauminio streso sindromo. Išvadose teigiama, kad mergaitė psichologui pasakojo, jog pareiškėjas jai buvo labai svarbus, kad jie kartu praleisdavo daug laiko ir kad jo suėmimas, kurio liudininke ji buvo, buvo vienas sunkiausių išgyvenimų jos gyvenime. Ji teigė, kad geriau jaustųsi tik tada, jei tėvas grįžtų namo, tačiau taip pat sutiktų jį bent trumpam pamatyti ir sužinoti, kas jam atsitiko, įsitikinti, kad jis vis dar gyvas. Jos saugumo jausmui padidinti ir jaučiamam stresui bei nerimui sumažinti psichologas rekomendavo, kad ji kuo greičiau pasimatytų su pareiškėju. Todėl, remdamasis prioritetine geriausių vaiko interesų svarba, pareiškėjas prašė leidimo pasimatyti su žmona ir dukra arba tik su dukra.

10. 2020 m. vasario 17 d. prokuroras suteikė pareiškėjui teisę vieną kartą pasimatyti su žmona ir dukra.

11. 2020 m. vasario 28 d., kovo 26 d. ir gegužės 22 d. pareiškėjas prokurorui pateikė dar tris prašymus dėl leidimo pasimatyti su žmona ir dukra arba tik su dukra, dalyvaujant jo advokatui. Kiekviename iš šių prašymų jis nurodė, kad pasimatymų su šeima ribojimas jo dukrai kelia didelį stresą ir dvasines kančias, ir prašė sprendimą priimti atsižvelgiant į tai, kad svarbiausia yra vaiko interesai. Jis taip pat teigė, kad jo žmona ir dukra ikiteisminiame tyrime neturi jokio statuso ir kad nėra pagrindo manyti, jog pasimatymas su šeima gali turėti įtakos tyrimo sėkmei.

12. Kiekvienu atveju pareiškėjo prašymus dėl pasimatymų su šeima prokuroras atmesdavo, kaskart remdamasis iš esmės tais pačiais motyvais. Pirma, prokuroras pažymėjo, kad pareiškėjas buvo įtariamą sunkių ir labai sunkių nusikaltimų padarymu galimai veikiant organizuotoje grupuotėje ir kad leidimą jo kardomajam kalinimui davę teismui nustatė, jog jis gali trukdyti ikiteisminiam tyrimui derindamas savo poziciją su kitais įtariamaisiais, darydamas poveikį potencialiems liudytojams arba slėpdamas ar naikindamas įrodymus (žr. šio sprendimo 5 punktą). Be to, vis dar buvo vykdomas ikiteisminis tyrimas, dar nebuvo nustatyti visi įtariamieji ir visos svarbios aplinkybės, todėl buvo pagrindo manyti, kad pareiškėjo bendravimas su kitais asmenimis, net ir savo šeimos nariais, gali trukdyti pareigūnams tirti įtariamus nusikaltimus. Prokuroras taip pat nurodė, kad suėmimo metu pareiškėjas du kartus neteisėtai įsigijo mobilųjį telefoną (žr. šio sprendimo 6 punktą), o tai rodo, jog jis nepaiso teisėtų teisėsaugos

pareigūnų reikalavimų, ir leidžia įtarti, kad jis gali kelti grėsmę tyrimo sėkmei. Prokuroro manymu, pareiškėjo advokato dalyvavimas pasimatymo metu neužkirs kelio galimam informacijos perdavimui ar kitokiam trukdymui vykdyti tyrimą. Be to, prokuroras teigė, jog tai, kad buvo suteiktas vienas pasimatymas su šeima, nereiškia, kad būtinai turi būti duotas leidimas ir didesniai pasimatymų skaičiui. Jis atkreipė dėmesį, kad iki suėmimo pareiškėjas didžiąją laiko dalį praleisdavo užsienyje, o tai reiškia, kad nesimatydavo su dukra reguliariai. Todėl prokuroras nusprendė, kad pasimatymų su šeima apribojimas nebuvo neproporcingas dėl to, kad leista pasimatyti vieną kartą, ir kad šis apribojimas buvo proporcingas atsižvelgiant į pareiškėjo galimai įvykdytas nusikalstamas veikas.

13. Pareiškėjas prokuroro sprendimus apskundė aukštesniajam prokurorui, vėliau – Vilniaus miesto apylinkės teismui. Skunduose jis teigė, kad nėra įrodymų, jog jis kada nors, taip pat ir per tą vieną jam suteiktą pasimatymą su šeima, ėmėsi kokių nors veiksmų siekdamas daryti kam nors poveikį ar pakenkti tyrimo sėkmei. Be to, nenustatyta, kad jo žmona ir dukra gali būti kaip nors susijusios su kitais įtariamaisiais: pareiškėjas teigė, kad jos nebuvo susipažinusios su baudžiamąja byla ir nepažinojo su šia byla susijusių asmenų. Jis taip pat tvirtino, kad nors anksčiau daug laiko praleisdavo užsienyje, jis reguliariai grįždavo į Lietuvą arba ją aplankydavo šeima, jie kalbėdavosi telefonu. Todėl vien tai, kad jis dirbo užsienyje, negalėjo paneigti jo stipraus ryšio su dukra arba kančių, kurias jai kėlė bendravimo su juo apribojimas. Pareiškėjas taip pat teigė, kad mobiliuosius telefonus suėmimo metu jis neteisėtai įsigijo būtent dėl noro pasikalbėti su dukra ir ją paguosti. Jo tvirtinimu, valdžios institucijos galėjo patikrinti, kam jis iš tų telefonų skambino, tačiau to nepadarė, todėl įrodymų, kad jis susisiektų su kokiais nors su tyrimu susijusiais asmenimis ar kitaip trukdė tyrimo sėkmei, nėra. Galiausiai pareiškėjas teigė, kad prokuroras galėjo imtis priemonių užtikrinti, kad dėl jo pasimatymo su dukra nekiltų kliūčių tyrimui, pavyzdžiui, numatyti, kad pasimatyme dalyvautų tyrimą atliekantis pareigūnas arba tardymo izoliatoriaus darbuotojas. Taigi, jis įrodinėjo, kad atsisakymas leisti pasimatyti su šeima nebuvo pagrįstas jokiais svarbiomis priežastimis ir kad absoliutus šių pasimatymų draudimas buvo neproporcingas.

14. Kiekvieną kartą pareiškėjo pateiktus skundus aukštesnysis prokuroras ir Vilniaus miesto apylinkės teismas atmesdavo, konstatuodami, kad prokuroras tinkamai įvertino visas svarbias aplinkybes ir priėmė pagrįstą sprendimą. Paskutinį šio pobūdžio sprendimą Vilniaus miesto apylinkės teismas priėmė 2020 m. liepos 2 d.

15. 2020 m. rugpjūčio 20 d. prokuroras priėmė naują sprendimą dėl pareiškėjo bendravimo su kitais asmenimis (žr. šio sprendimo 7 punktą). Prokuroras pažymėjo, kad tyrimas dar nebaigtas ir dar ne visi įtariamieji nustatyti. Be to, pareiškėjas nebendradarbiavo su tyrimą atliekančiais pareigūnais ir atsisakė nurodyti savo kontaktus. Dėl šių priežasčių, prokuroro manymu, buvo būtina apriboti jo teisę bendrauti su kitais asmenimis. Tačiau prokuroras taip pat pažymėjo, kad nebuvo informacijos, kuria remiantis būtų

galima manyti, kad pasimatymai su pareiškėjo žmona ir dukra gali turėti įtakos tyrimo sėkmei. Dėl šios priežasties prokuroras, remdamasis Suėmimo vykdymo įstatymo 22 straipsnio 2 ir 4 dalimis, suteikė pareiškėjui teisę į du nekontaktinius pasimatymus su žmona ir dukra per mėnesį (žr. šio sprendimo 20 ir 21 punktus). Pareiškėjui nebuvo leidžiama pasimatyti su jokiais kitais asmenimis, išskyrus jo advokatus ir tyrimą atliekančius pareigūnus, taip pat jam nebuvo leidžiama skambinti telefonu, išskyrus skambučius advokatams.

III. KITI SVARBŪS FAKTAI

16. 2020 m. spalio 16 d., gavęs pareiškėjo prašymą, prokuroras davė jam leidimą vaizdo ryšiu paskambinti žmonai ir dukrai.

17. 2020 m. lapkričio 16 d. Vilniaus miesto apylinkės teismas panaikino pareiškėjo kardomąjį kalinimą ir skyrė jam intensyvią priežiūrą: jam buvo uždrausta išeiti iš namų ir nurodyta nešioti elektroninę stebėjimo priemonę.

18. 2022 m. balandžio 4 d. pareiškėjui pranešta, kad ikiteisminis tyrimas baigtas ir kad jis turi teisę susipažinti su bylos medžiaga. Tuo metu, kai šalys teikė Teismui naujausias pastabas (2022 m. birželio 29 d.), baudžiamasis procesas dar nebuvo baigtas.

BYLAI REIKŠMINGAS TEISINIS PAGRINDAS

I. BYLAI REIKŠMINGA VIDAUS TEISĖ

19. Suėmimo vykdymo įstatymo 22 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad tardymo izoliatoriaus administracija turi leisti suimtajam pasimatyti, jeigu nėra gautas prokuroro arba teismo rašytinis nurodymas neleisti suimtajam pasimatyti. Duoti šį nurodymą galima tik siekiant užkirsti kelią nusikalstamoms veikoms ar kitiems teisės aktų pažeidimams, apsaugoti kitų asmenų teises ir laisves arba kai suimtojo pasimatymas galėtų pakenkti ikiteisminio tyrimo sėkmei. Jeigu prokuroras arba teismas nurodo tardymo izoliatoriaus administracijai neleisti suimtajam pasimatyti, jam ir tardymo izoliatoriaus administracijai turi būti nurodoma šio draudimo trukmė, asmenys, su kuriais neleidžiama pasimatyti, ir kitos aplinkybės, dėl kurių draudimą būtina taikyti.

20. Bylai reikšmingu metu 22 straipsnio 2 dalyje buvo nustatyta, kad pasimatymų skaičius neribojamas, o vienas pasimatymas gali trukti ne ilgiau kaip tris valandas.

21. Bylai reikšmingu metu 22 straipsnio 4 dalyje buvo nustatyta, kad pasimatymai vyksta tardymo izoliatoriaus atstovo akivaizdoje specialiose patalpose, įrengtose taip, kad suimtojo ir lankytojų fizinis kontaktas būtų negalimas.

22. Bylai reikšmingu metu 22 straipsnio 5 dalyje, be kita ko, buvo nustatyta, kad suimtojo pasimatymas su sutuoktiniu ar artimaisiais giminaičiais ne dažniau kaip vieną kartą per mėnesį gali vykti jų neatskiriant.

Šie pasimatymai vyksta tardymo izoliatoriaus atstovo akivaizdoje, tačiau jis suimtojo ir lankytojų pokalbio nesiklauso.

23. Bylai reikšmingu metu 22 straipsnio 6 dalyje, be kita ko, buvo nustatyta, kad suimtojo pasimatymas su sutuoktiniu arba artimaisiais giminaičiais gali vykti be tardymo izoliatoriaus atstovo. Šie pasimatymai gali būti suteikiami tik galiojančių nuobaudų neturintiems suimtiesiems. Pirmasis toks pasimatymas gali būti suteiktas ne anksčiau kaip po dviejų savaitių nuo suimtojo uždarymo į tardymo izoliatorių dienos, o vėlesni pasimatymai gali būti suteikiami ne dažniau kaip vieną kartą per mėnesį. Šio pobūdžio pasimatymai vyksta specialiai įrengtose uždaroje patalpose ne ilgiau kaip vieną parą.

24. 22 straipsnio 7 dalyje nustatyta, kad pasimatymas, kurio metu pažeidžiama pasimatymų tvarka, nedelsiant nutraukiamas. Jeigu per šešis mėnesius nuo pažeidimo padaromas pakartotinis pažeidimas arba jeigu už padarytą pasimatymų tvarkos pažeidimą suimtajam buvo paskirta nuobauda, kiti šio suimtojo pasimatymai vyksta atskiriant jį ir lankytojus. Pasimatymai jų neatskiriant vėl leidžiami praėjus trimis mėnesiams, jeigu suimtasis neturi nuobaudų, paskirtų už padarytus pasimatymų tvarkos pažeidimus.

25. 23 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad tardymo izoliatoriaus administracija leidžia suimtajam paskambinti telefonu, jeigu nėra gautas priešingas prokuroro arba teismo rašytinis nurodymas. Duoti šį nurodymą galima tik siekiant užkirsti kelią nusikalstamoms veikoms ar kitiems teisės pažeidimams, apsaugoti kitų asmenų teises ir laisves arba kai suimtojo skambinimas galėtų pakenkti ikiteisminio tyrimo sėkmei. Jeigu prokuroras arba teismas tardymo izoliatoriaus administracijai nurodo neleisti suimtajam paskambinti telefonu, jam ir tardymo izoliatoriaus administracijai turi būti nurodoma šio draudimo trukmė, asmenys, kuriems neleidžiama paskambinti, ir kitos aplinkybės, dėl kurių draudimą būtina taikyti. Teisės paskambinti telefonu apribojimai netaikomi suimtojo telefoniniams pokalbiams su savo advokatu.

II. BYLAI REIKŠMINGI TARPTAUTINIAI DOKUMENTAI

26. Kiek tai svarbu šioje byloje, Ministrų Komiteto rekomendacijoje Rec(2006)2-rev valstybėms narėms dėl Europos kalėjimų taisyklių, kurią Ministrų Komitetas 2006 m. sausio 11 d. priėmė 952-ajame ministrų pavaduotojų susirinkime ir peržiūrėjo bei iš dalies pakeitė 2020 m. liepos 1 d. 1380-ajame ministrų pavaduotojų susirinkime, nustatyta:

„Ryšys su išorės pasauliu

24.1. Kaliniams turi būti leidžiama kiek galima dažniau susirašinėti bei bendrauti telefonu ar kitokiomis ryšio priemonėmis su šeimomis, kitais asmenimis ir įvairių organizacijų atstovais bei pasimatyti su šiais asmenimis.

24.2. Jei reikia, bendravimas ir pasimatymai gali būti ribojami ir stebimi atliekant nusikaltimų tyrimus, tinkamai tvarkai, saugumui ir apsaugai palaikyti, dėl nusikaltimų prevencijos ir dėl nusikaltimų aukų apsaugos, bet tokie ribojimai, tarp jų ir teismo skirti tam tikri ribojimai, nepaisant to, turėtų leisti minimalius priimtinius kontaktus.

<...>

24.4. Kalinių pasimatymai turi būti organizuojami taip, kad leistų kiek tai yra įmanoma geriau kaliniams palaikyti ir tęsti santykius su šeimos nariais.

24.5. Kalėjimo valdžia turėtų padėti kaliniams palaikyti adekvačius kontaktus su išoriniu pasauliu ir suteikti jiems tinkamą paramą šiems kontaktams palaikyti.

<...>“

27. Kiek tai svarbu šioje byloje, Ministrų Komiteto rekomendacijoje CM/Rec(2018)5 valstybėms narėms dėl vaikų, kurių tėvai įkalinti, kurią Ministrų Komitetas 2018 m. balandžio 4 d. priėmė 1312-ajame ministrų pavaduotojų susirinkime, nustatyta:

„Priskyrimas, bendravimas, kontaktai ir vizitai

<...>

17. Vaikams, kaip taisyklė, turėtų būti leista aplankyti įkalintą tėvą per savaitę po jo sulaikymo ir nuo tada – reguliariai ir dažnai. Vaiko interesus atitinkantys pasimatymai turėtų būti oficialiai leidžiami kartą per savaitę, o labai mažiems vaikams atitinkamai leidžiama pasimatyti trumpiau ir dažniau.

18. Pasimatymai organizuojami taip, kad netrukdytų kitiems vaiko gyvenimo aspektams, pavyzdžiui, mokyklos lankymui. Jei kas savaitiniai pasimatymai neįmanomi, turi būti sudarytos palankesnės sąlygos proporcingai ilgesniems, retesniems pasimatymams, kad būtų geresnės galimybės bendrauti su tėvais.

19. Tais atvejais, kai dabartinis globėjas negali lydėti vaiko, turėtų būti ieškoma alternatyvių sprendimų, pavyzdžiui, kad vaiką lydėtų kvalifikuotas specialistas arba šioje srityje dirbančios organizacijos atstovas, arba prireikus kitas asmuo.

<...>

25. Remiantis nacionaliniais teisės aktais ir praktika, tarp kontaktinių pasimatymų turi būti sudarytos palankesnės / lengvesnės galimybės naudotis informacinėmis ir ryšių priemonėmis (vaizdo konferencijos, mobiliosios ir kitos telefonijos sistemos, internetas, įskaitant vaizdo kameras ir vaizdo pokalbių funkcijas ir kt.), ir tai neturi sudaryti pernelyg didelių išlaidų. Įkalintiesiems tėvams, jei jų galimybės to neleidžia, padengiamos bendravimo su vaikais išlaidos. Šios bendravimo priemonės niekada neturėtų būti laikomos alternatyva, pakeičiančia vaikų ir jų įkalintų tėvų tiesioginį kontaktą gyvai.

26. Skambinimo ir skambučių priėmimo bei kitų bendravimo su vaikais formų taisyklės turi būti taikomos lanksčiai, siekiant maksimaliai padidinti įkalintų tėvų ir jų vaikų bendravimą. Jei įmanoma, vaikams turėtų būti leista inicijuoti bendravimą telefonu su savo įkalintais tėvais.

<...>

30. Turi būti imamasi specialių priemonių skatinti ir sudaryti sąlygas įkalintiems tėvams palaikyti reguliarius ir prasmingus ryšius bei santykius su vaikais, taip užtikrinant jų vystymąsi. Nuteistųjų ir jų vaikų bendravimo apribojimai turi būti taikomi tik išimtiniais atvejais, trumpiausią įmanomą laikotarpį, siekiant sumažinti neigiamą apribojimų poveikį vaikams ir apsaugoti jų teisę į emocinį ir nuolatinį ryšį su įkalintu tėvu.

31. Vaiko teisė į tiesioginį bendravimą turi būti gerbiama net ir tais atvejais, kai įkalintam tėvui taikomos drausminės nuobaudos ar priemonės. Tais atvejais, kai saugumo reikalavimai yra tokie, kad galimi tik nekontaktiniai pasimatymai, turi būti imamasi papildomų priemonių, kad būtų išlaikytas vaiko ir tėvų ryšys.

<...>“

28. Šiai bylai svarbios Europos komiteto prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (CPT) 26-osios bendrosios ataskaitos, paskelbtos 2017 m. (CPT/Inf(2017)5), dalys yra šios (nuorodos nepateikiamos):

„<...>

59. Dėl ryšių su išoriniu pasauliu CPT mano, kad suimtiesiems su savo šeima ir kitais asmenimis bendrauti (susirašinėti, pasimatyti, skambinti telefonu) iš esmės turėtų būti leidžiama taip pat, kaip ir nuteistiesiems. Visi kalinamieji turėtų turėti teisę į ne mažiau kaip vieną vienos valandos trukmės pasimatymą kiekvieną savaitę ir galimybę bent kartą per savaitę paskambinti telefonu (be bendravimo su savo advokatu (-ais)). Be to, kalinamiesiems ryšį su šeimomis ir kitais asmenimis palaikyti gali padėti naudojimas šiuolaikinėmis technologijomis (pvz., nemokamos balso perdavimo internetu protokolu (VoIP) paslaugos).

<...>

61. <...> Atsisakymas duoti leidimą tokiems ryšiams konkrečiu atveju turėtų būti konkrečiai pagrįstas tyrimo poreikiais, patvirtintas teisminės institucijos ir taikomas tam tikrą laikotarpį. Jei manoma, kad yra slapto susitarimo rizikos, gali būti vykdoma tam tikrų pasimatymų (arba pokalbių telefonu) stebėseną.

<...>“

29. Daugiau informacijos apie tarptautinę teisę ir praktiką, susijusią su kalinių teisėmis į pasimatymus su šeima, pateikta sprendime *Khoroshenko prieš Rusiją* ([DK], Nr. 41418/04, §§ 58–80, EŽTT 2015), tiek kiek jame apibendrinti standartai taikytini kardomojo kalinimo įstaigose laikomiems asmenims.

TEISĖ

I. TARIAMAS KONVENCIJOS 8 STRAIPSNIO PAŽEIDIMAS

30. Pareiškėjas skundėsi, kad valdžios institucijos neleido jam pasimatyti su žmona ir dukra. Jis rėmėsi Konvencijos 8 straipsniu, kuriame nustatyta:

„1. Kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiama jo privatus ir šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas.

2. Valstybės institucijos neturi teisės apriboti naudojimosi šiomis teisėmis, išskyrus įstatymo nustatytus atvejus ir kai tai būtina demokratinėje visuomenėje valstybės saugumo, visuomenės apsaugos ar šalies ekonominės gerovės interesais, siekiant užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat žmonių sveikatai ar moralei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti.“

A. Priimtinumas

31. Teismas pažymi, kad ši peticija nėra akivaizdžiai nepagrįsta ar nepriimtina kokių nors kitų pagrindų, nurodytu Konvencijos 35 straipsnyje. Todėl ji turi būti skelbiama priimtina.

B. Esmė

1. Šalių argumentai

a) Pareiškėjas

32. Pareiškėjas teigė, kad nebuvo jokių objektyvių priežasčių riboti jo teisę pasimatyti su žmona ir dukra. Jo dukra baudžiamojoje byloje neturėjo jokio procesinio statuso ar sąsajų su kitais įtariamaisiais. Be to, nebuvo jokių įrodymų, kad jis, bendraudamas su žmona ir dukra per suteiktą pasimatymą, kaip nors būtų bandęs trukdyti ikiteisminiam tyrimui. Pareiškėjas taip pat tvirtino, jog tai, kad būdamas suimtas jis neteisėtai įsigijo mobiliuosius telefonus (žr. šio sprendimo 12 punktą), negali būti pagrindu uždrausti jo pasimatymus su šeima, nes nenustatyta, kad jis tais telefonais naudojosi norėdamas susisiekti su kokiais nors su tyrimu susijusiais asmenimis (žr. šio sprendimo 13 punktą).

33. Jis taip pat teigė, kad tuo metu jo dukrai buvo dešimt metų ir draudimas matytis su tėvu sukėlė jai didelį stresą ir potrauminio streso sindromą. Jis teigė, kad ji su dukra siejo stiprus ryšys, nors jis daug metų gyveno užsienyje, nes net ir tuo metu jie matydavosi ir kalbėdavosi telefonu. Jis tvirtino, kad nacionalinės valdžios institucijos nepateikė jokių konstruktyvių argumentų dėl to, kaip dešimtmečio vaiko apsilankymas gali pakenkti tyrimo sėkmei.

b) Vyriausybė

34. Vyriausybė pripažino, kad apribojus pasimatymus su šeima buvo įsikišta į pareiškėjo teisę į šeimos gyvenimo gerbimą pagal Konvencijos 8 straipsnį. Tačiau ji tvirtino, kad šis ribojimas buvo teisėtas (žr. šio sprendimo 19 punktą) ir kad juo buvo siekiama teisėto tikslo užtikrinti baudžiamojo proceso eigą, tuo prisidedant prie viešosios tvarkos pažeidimų ir nusikaltimų prevencijos.

35. Ji taip pat teigė, kad šis ribojimas buvo proporcingas siekiamam tikslui. Kiekvieną kartą nacionalinės valdžios institucijos priimdavo pagrįstus sprendimus netenkinti pareiškėjo prašymų, o būtinybė riboti vėlesnius pasimatymus būdavo reguliariai peržiūrima aukštesniojo prokuroro ir Vilniaus miesto apylinkės teismo. Savo sprendimus neleisti pasimatyti su šeima valdžios institucijos grindė konkrečiomis bylos aplinkybėmis ir pareiškėjo asmenybės bruožais (žr. šio sprendimo 12 punktą), kurių visuma pagrįstai leido joms manyti, kad pareiškėjas gali bandyti trukdyti tyrimui, pasitelkdamas savo šeimą, kad susisiektų su laisvėje likusiais bendrininkais, darytų poveikį liudytojams, paslėptų ar sunaikintų įrodymus.

36. Vyriausybė taip pat teigė, kad pareiškėjo teisė į pasimatymus su šeima buvo apribota tik tol, kol tai buvo būtina, ir kad apribojimai buvo panaikinti atlikus pagrindinius tyrimo veiksmus ir sumažėjus rizikai, kad bus pakenkta tyrimo sėkmei (žr. šio sprendimo 15 punktą). Be to, net ir tuo laikotarpiu, kai šie apribojimai buvo būtini, remiantis psichologo išvada dėl dukters psichologinės būklės, pareiškėjui buvo leista vieną kartą pasimatyti su žmona ir dukra. Taigi valdžios institucijos užtikrino teisingą pusiausvyrą tarp apribojimų siekiamo tikslo ir pareiškėjo interesų.

2. Į bylą įstojusių šalių argumentai

37. Savo bendrame pareiškime AIRE centras ir COPE pabrėžė, kad, remiantis Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija ir daugeliu kitų tarptautinių dokumentų, visuose su vaikais susijusiuose sprendimuose visų pirma turėtų būti atsižvelgiama į vaikų interesus. Į bylą įstojusios šalys teigė, kad tais atvejais, kai ribojamas vaikų bendravimas su įkalintais tėvais, apribojimai su vaikų teisėmis yra susiję ne mažiau (o gal net labiau) nei su tėvų teisėmis. Remiantis paskelbtais tyrimais, įkalintų tėvų vaikams kyla didesnė šeimos iširimo, stigmatizacijos ir psichikos sveikatos problemų rizika. Be to, vienam iš tėvų staigiai dingus ir vėliau trūkstant bendravimo maži vaikai dėl traumos vėlesniame savo gyvenimo etape gali tėvus atstumti. Tyrimų duomenimis, šią riziką galima sumažinti dažnu, prasmingu vaikų ir įkalintų tėvų bendravimu.

3. Teismo vertinimas

38. Šalys neginčijo, kad per pirmuosius devynis kardomojo kalnimo mėnesius, nuo 2019 m. lapkričio 17 d. iki 2020 m. rugpjūčio 20 d., apribojus pareiškėjo pasimatymus su šeima buvo įsikišta į jo teisę į šeimos gyvenimo gerbimą pagal Konvencijos 8 straipsnį. Taip pat nebuvo ginčo dėl to, kad šis ribojimas buvo nustatytas įstatymu (žr. šio sprendimo 19 punktą) ir kad juo buvo siekiama teisėto tikslo užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams (žr. sprendimą byloje *Hagyó prieš Vengriją*, Nr. 52624/10, § 77, 2013 m. balandžio 23 d.). Todėl Teismui belieka nustatyti, ar apribojimas buvo būtinas demokratinėje visuomenėje.

39. Šiai bylai reikšmingi bendrieji principai apibendrinti sprendime *Khoroshenko prieš Rusiją* ([DK], minėta pirmiau, §§ 116–126, ir ten nurodytose bylose).

40. Visų pirma Teismas primena, kad suėmimas, kaip ir bet kuri kita laisvės atėmimo priemonė, yra susijęs su neišvengiamais privataus ir šeimos gyvenimo apribojimais. Jis yra konstatavęs, kad tam tikros kalinamųjų ryšių su išore kontrolės priemonės yra būtinos ir nėra savaime nesuderinamos su Konvencija. Vis dėlto Teismas taip pat pripažįsta, kad esminę suimtųjų teisės į šeimos gyvenimo gerbimą dalį sudaro tai, kad valdžios institucijos turi sudaryti jiems sąlygas arba, jei būtina, padėti palaikyti ryšius su artimaisiais šeimos nariais (žr. sprendimą *Kyriacou Tsiakkourmas ir kiti prieš Turkiją*, Nr. 13320/02, § 303, 2015 m. birželio 2 d., ir ten nurodytas bylas).

41. Be to, Teismas primena apie skirtumą tarp specialaus kalėjimo režimo ir specialios pasimatymų tvarkos taikymo vykdant tyrimus, kai šios priemonės gali būti pagrįstai laikomos būtinomis siekiant teisėto tikslo, ir tarp išplėsto tokio režimo taikymo (žr. sprendimą *Khoroshenko*, minėta pirmiau, § 124, ir ten nurodytas bylas).

42. Šioje byloje Teismas pripažįsta, kad tam tikri pareiškėjo ryšių su išoriniu pasauliu apribojimai buvo pagrįstai būtini atsižvelgiant į organizuotą nusikaltimų, kuriais jis buvo įtariamas, pobūdį (žr. sprendimą *Bogusław Krawczak prieš Lenkiją*, Nr. 24205/06, § 117, 2011 m. gegužės 31 d.), taip pat į tai, kad jo kardomojo kalinimo metu dar nebuvo nustatyti visi įtariamieji ir vis dar buvo atliekami įvairūs tyrimo veiksmai (žr. šio sprendimo 7, 8, 12 ir 15 punktus). Teismas taip pat primena, kad Konvencijos 8 straipsnyje reikalaujama, jog valstybės atsižvelgtų į kalinamojo ir jo šeimos narių interesus ir juos vertintų ne bendrais bruožais, o atsižvelgdamos į konkrečią situaciją (žr. sprendimą *Andrey Smirnov prieš Rusiją*, Nr. 43149/10, § 48, 2018 m. vasario 13 d.; taip pat žr. šio sprendimo 28 punkte nurodytą CPT poziciją dėl būtinybės konkrečiai pagrįsti draudimą pasimatyti su šeima).

43. Teismas pažymi, kad dėl dukros patiriamų psichologinių sunkumų 2020 m. vasario 17 d. pareiškėjui buvo leista vieną kartą pasimatyti su žmona ir dukra, o nuo 2020 m. rugpjūčio 20 d. jam buvo suteikta teisė į du pasimatymus su šeima per mėnesį (žr. šio sprendimo 9, 10 ir 15 punktus). Teismas įsitikinęs, kad šie sprendimai buvo priimti individualiai įvertinus pareiškėjo padėtį. Tačiau per likusį jo kardomojo kalinimo laikotarpį valdžios institucijų atsisakymai leisti pareiškėjui pasimatyti su žmona ir dukra iš esmės buvo grindžiami argumentu, kad, pasitelkdamas savo šeimą, jis gali siekti trukdyti tyrimui – derinti savo poziciją su kitais įtariamaisiais, daryti poveikį liudytojams arba paslėpti ar sunaikinti įrodymus (žr. šio sprendimo 8 ir 12 punktus).

44. Teismas yra pripažinęs, kad tam tikromis aplinkybėmis pasimatymai su šeima gali būti priemone įsakymams ir nurodymams perduoti į išorę, o tai pateisina tokių pasimatymų ribojimus (žr. sprendimą *Enea prieš Italiją* [DK], Nr. 4912/01, § 126, EŽTT 2009, ir ten nurodytas bylas). Teismas atkreipia dėmesį į tai, kad tokių apribojimų poreikį visų pirma turi įvertinti

nacionalinės valdžios institucijos, tačiau pabrėžia, kad priimant sprendimus šiuo klausimu taip pat reikėtų tinkamai atsižvelgti į būtinybę apsaugoti susijusių asmenų, ypač nepilnamečių, šeimos gyvenimą. Šiuo atveju nacionalinės valdžios institucijos nepagrindė, kodėl, jų vertinimu, tokia rizika egzistavo konkrečiomis pareiškėjo ir jo šeimos aplinkybėmis. Teismas pažymi, kad pareiškėjo žmona ar dukra nebuvo įtariamasis ar liudytojas baudžiamajame procese, o valdžios institucijos niekada nepaneigė pareiškėjo teiginio, kad jos neturi jokių ryšių su kitais įtariamaisiais ir nėra susipažinusios su baudžiamąja byla (žr. šio sprendimo 13 punktą ir sprendimą *Varnas prieš Lietuvą*, Nr. 42615/06, § 120, 2013 m. liepos 9 d.). Be to, niekada nebuvo teigiama, kad per vieną suteiktą pasimatymą su šeima pareiškėjas, jo žmona ar dukra kaip nors bandė trukdyti tyrimui.

45. Atsisakydamos leisti pareiškėjui pasimatyti su šeima, valdžios institucijos didelę reikšmę teikė aplinkybei, kad suėmimo metu pareiškėjas du kartus neteisėtai įsigijo mobilųjį telefoną (žr. šio sprendimo 12 punktą). Tačiau Teismas pažymi, kad niekada nebuvo nustatyta, jog neteisėtai gautais telefonais pareiškėjas naudojosi taip, kad būtų galėjęs pakenkti tyrimo sėkmei (žr. pareiškėjo pastabas 32 punkte ir, *mutatis mutandis*, sprendimą *Kučera prieš Slovakiją*, Nr. 48666/99, § 132, 2007 m. liepos 17 d.).

46. Teismas taip pat pažymi, kad pareiškėjas valdžios institucijoms siūlė, jog jo pasimatymai su šeima, taip pat vien su dukra, galėtų vykti dalyvaujant jo advokatui, tyrimą atliekančiam pareigūnui arba tardymo izoliatoriaus darbuotojui (žr. šio sprendimo 11 ir 13 punktus). Nėra jokių požymių, kad valdžios institucijos tinkamai įvertino šiuos siūlymus: jos tik nurodė, kad pareiškėjo advokato dalyvavimo nepakaks, kad būtų pašalinta trukdymo procesui rizika, šio sprendimo nepagrįsdamos (žr. šio sprendimo 12 punktą), nesvarstė kitų pasiūlytų priemonių. Šiuo atžvilgiu Teismas pažymi, kad bylai reikšmingu metu nacionalinėje teisėje buvo numatyta nekontaktinių pasimatymų dalyvaujant tardymo izoliatoriaus atstovui galimybė, o pasimatymai galėjo būti nutraukti dėl pasimatymų taisyklių pažeidimų (žr. šio sprendimo 21 ir 24 punktus). Taigi Teismas konstatuoja, kad nacionalinės institucijos neįrodė, jog leidimas pareiškėjui pasimatyti su žmona ir dukra pagal specialią pasimatymų tvarką, pavyzdžiui, prižiūrint atitinkamam pareigūnui, būtų pakenkęs tyrimui (žr. sprendimą *Kučera*, minėta pirmiau, § 130; sprendimą *Ferla prieš Lenkiją*, Nr. 55470/00, § 47, 2008 m. gegužės 20 d.; sprendimą *Piechowicz prieš Lenkiją*, Nr. 20071/07, § 220, 2012 m. balandžio 17 d.; ir sprendimą *Hagyó*, minėta pirmiau, §§ 87–88).

47. Be to, Teismas negali neatsižvelgti į tai, kad bylai reikšmingu metu pareiškėjo dukrai buvo dešimt metų. Jis atkreipia dėmesį į atitinkamus tarptautinius dokumentus, pagrindžiančius, kaip svarbu vaikams palaikyti ryšį su įkalintais tėvais (žr. šio sprendimo 27 ir 37 punktus). Iš tiesų, pareiškėjo dukters patirtą kančią dėl negalėjimo matytis su tėvu nustatė psichologas ir vienu atveju pripažino nacionalinės valdžios institucijos, suteikdamos leidimą pasimatyti su šeima (žr. šio sprendimo 9 punktą). Nors

vėlesniuose sprendimuose valdžios institucijos ir abejojo artimais pareiškėjo ir jo dukters santykiais, nes jis daug laiko praleido užsienyje (žr. šio sprendimo 12 punktą), Teismui sunku sutikti su tuo, kad valdžios institucijų subjektyvus vertinimas dėl suimtojo šeimos ryšių tvirtumo galėtų būti lemiamas veiksnys atmetant prašymus dėl pasimatymų su šeima. Galiausiai Teismas pažymi, kad nacionalinės institucijos nepateikė jokio paaiškinimo, kaip pasimatymas su dešimties metų vaiku galėjo turėti įtakos baudžiamojo proceso sėkmei.

48. Pirmiau išdėstytų argumentų Teismui pakanka, kad galėtų padaryti išvadą, jog kardomojo kalinimo metu pareiškėjui taikyti apribojimai pasimatyti su žmona ir dukra, dėl kurių jam su šeima buvo leista pasimatyti tik vieną kartą per devynis mėnesius, nebuvo būtini demokratinėje visuomenėje.

49. Dėl to buvo pažeistas Konvencijos 8 straipsnis.

II. KONVENCIJOS 41 STRAIPSNIO TAIKYMAS

50. Konvencijos 41 straipsnyje nustatyta:

„Jeigu Teismas nustato Konvencijos ar jos protokolų pažeidimą ir jeigu Aukštosios Susitariančiosios Šalies įstatymai leidžia tik iš dalies atlyginti pažeidimu padarytą žalą, tai prireikus Teismas gali priteisti nukentėjusiajai šaliai teisingą atlyginimą.“

A. Žala

51. Pareiškėjas reikalavo atlyginti 12 000 eurų (EUR) neturtinę žalą už dvasines kančias, kurias sukėlė ilgas pasimatymų su žmona ir dukra apribojimas.

52. Vyriausybė tvirtino, kad šis reikalavimas yra pernelyg didelis ir nepagrįstas.

53. Teismas neturi pagrindo abejoti, kad pasimatymų su šeima apribojimas per pirmuosius devynis kardomojo kalinimo mėnesius sukėlė pareiškėjui kančių ir emocinių išgyvenimų. Tačiau, jo nuomone, reikalavimas dėl neturtinės žalos atlyginimo yra pernelyg didelis. Vadovaudamasis teisingumo pagrindais, Teismas mano, jog pareiškėjui yra pagrįsta priteisti 5 000 EUR ir nuo šios sumos mokėtinus mokesčius.

B. Bylinėjimosi ir kitos išlaidos

54. Pareiškėjas taip pat reikalavo priteisti 5 750 EUR bylinėjimosi ir kitų išlaidų, kurias jis patyrė nacionaliniuose teismuose ir Teisme. Jis pateikė jam suteiktų teisinių paslaugų sąrašą ir sąskaitos faktūros kopiją, kurioje nurodyta, kad mokėjimus advokatui atliko jo žmona.

55. Vyriausybė neginčijo šių išlaidų būtinumo ir pagrįstumo.

56. Remiantis Teismo praktika, pareiškėjas turi teisę gauti bylinėjimosi ir kitų išlaidų atlyginimą tik tuo atveju, jei įrodo, kad jos faktiškai patirtos, būtinos ir yra pagrįsto dydžio (žr., be kitų, sprendimą *H. F. ir kiti prieš Prancūziją* [DK], Nr. 24384/19 ir 44234/20, § 291, 2022 m. rugsėjo 14 d.). Nagrinėjamu atveju, atsižvelgdamas į turimus dokumentus ir pirmiau nurodytus kriterijus, Teismas patenkina pareiškėjo reikalavimą visa apimtimi ir priteisia jam 5 750 EUR bei nuo šios sumos mokėtinus mokesčius.

C. Delspinigiai

57. Teismas mano, kad delspinigių norma turi būti skaičiuojama pagal ribinę Europos Centrinio Banko skolinimo normą, pridedant tris procentinius punktus.

DĖL ŠIŲ PRIEŽASČIŲ TEISMAS VIENBALSAI

1. *Skelbia* peticiją priimtina.
2. *Konstatuoja*, kad buvo pažeistas Konvencijos 8 straipsnis.
3. *Nusprendžia*:
 - a) kad valstybė atsakovė per tris mėnesius nuo tos dienos, kai sprendimas taps galutinis pagal Konvencijos 44 straipsnio 2 dalį, pareiškėjui turi sumokėti šias sumas:
 - i) 5 000 EUR (penkis tūkstančius eurų) ir bet kokius taikytinus mokesčius neturtinei žalai atlyginti;
 - ii) 5 750 EUR (penkis tūkstančius septynis šimtus penkiasdešimt eurų) ir bet kokius taikytinus mokesčius bylinėjimosi ir kitoms išlaidoms atlyginti;
 - b) kad nuo minėtų trijų mėnesių termino pabaigos iki sprendimo įvykdymo dienos per įpareigojimų nevykdymo laiką nuo minėtos sumos turės būti mokamos paprastosios palūkanos pagal ribinę Europos Centrinio Banko skolinimo normą, pridedant tris procentinius punktus.
4. *Atmeta* likusią pareiškėjo reikalavimų dėl teisingo atlyginimo dalį.

Surašyta anglų kalba ir paskelbta raštu 2023 m. kovo 21 d., vadovaujantis Teismo reglamento 77 taisyklės 2 ir 3 dalimis.

Hasan Bakirci
Kancleris

Arnfinn Bårdsen
Pirmininkas